

תזריע-מצורע

פרשה ארץ ישראלית

תורים ובני יונה - מערות קולומבריום

מאת: טליה זיסקין

בגן הלאומי בית גוברין-מרשה, שארגון אונסק"ו, ארגון החינוך, המדע והתרבות של האו"ם הכריז עליו כאתר מורשת עולמי, נחצבו מערות רבות לשימושים רבים החל מהמאה ה-9 לפני הספירה ועד המאה ה-10 לספירה. אחת מתוך כ-85 מערות קולומבריום שנתגלו במרשה מיוחדת בגודלה ובצורתה ומכונה 'מערת השוק'. מערה זו עשויה מסדרון ראשי ושני מסדרונות החוצים אותו לרוחב ומזכירה שוק בצורתה, ומכאן שמה. בקירות המערה נמצאו חצובים יותר מ-2,000 כוכים שבהם גידלו יונים. מערה זו ומערות קולומבריום אחרות במרשה היו בשימוש מהמאה השלישית לפני הספירה במשך כ-400 שנה. במאה השנייה לספירה, סביב מרד בר כוכבא, הופסק השימוש במערות הקולומבריום השונות, היות שרבות מהן חוברו במחילות זו לזו והפכו למערכות מסתור ולבורות.

ככל הנראה, קיום של שלטון יהודי עצמאי בתקופת הבית השני והתפתחות עבודת המקדש הביאו להתפתחות ענף גידול היונים, ואולם חורבן הבית והפסקת הצורך המרובה ביונים לפולחן הביאו לדעיכתו. יונים המשיכו להיות בשימוש לבשר ולדישון, אך בכמויות קטנות הרבה יותר.

תורים ובני יונה מוזכרים בפרשתנו בקורבנותיהם של היולדת והמצורע שאין ידם משגת להביא צאן ושל הזב והזבה שנטהרו **וַבַּיּוֹם הַשְּׁמִינִי יִקַּח-לוֹ שְׁתֵּי תְרִים אוֹ שְׁנֵי בְנֵי יוֹנָה; וּבֹא לִפְנֵי ה' אֶל-פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד, וְנָתַם אֶל-הַכֶּהֵן (ויקרא טו יד)**. גם אדם, שחטא בשבועה או בטומאה ואין ידו משגת להביא צאן, וזכיר שננטא טומאת מת מביאים קורבן זה.

משפחת היוניים, שהתור והיונה נמנים בתוכה, תפוצתה ברחבי העולם. יונת הסלעים המצויה בישראל היא אם יונת הבית, והייתה מבעלי החיים הראשונים שביתו.

גידול יונים אינטנסיבי בארץ ישראל - לקורבנות, לבשר, לנוי ולזיכובל השדות - התקיים מהתקופה ההלניסטית ועד התקופה הביזאנטית, מהמאה הרביעית לפני הספירה ועד המאה השישית לספירה. בתחילה גידלו את היונים מתחת לפני הקרקע במערות קולומבריום, שנקראו על שם הקולומבה, היונה בלטינית. בהמשך עבר גידול היונים לשוכך, מתקן זמני מעל הקרקע.

במשנה במסכת שבת מופיעות היונים ברשימה העוסקת בהאכלת בעלי חיים בשבת. המשנה מבדילה בין יונים שבשוכך ובין יונים הרדיסיות. ואין נותנין מים לפני דבורים ולפני יונים שבשוכך, אבל נותנין לפני אוזים ותרנגולים ולפני יוני הרדיסיות (מסכת שבת כ"ד, ג). יונים שבשוכך - גידול חופשי ועצמאי, ויוני הרדיסיות הן, ככל הנראה, יונים שגידלו באופן מסודר במערות קולומבריום.

בחפירות ארכאולוגיות ברחבי הארץ נמצאו מערות קולומבריום במצדה, ליד מעגן מיכאל, ליד יריחו, בירושלים, בהרי יהודה, בשומרון ובגליל, אך בעיקר בשפלת יהודה. המסלע בשפלת יהודה, שכבת אבן הנארי הקשה ומתחתיה הקרטון הרך לחציבה, הביא לחציבת מערות תת-קרקעיות רבות לשימושים שונים: מחצבות אבן, בורות מים, בתי בד, קבורה, פולחן, אורוות סוסים, אחסון, מרחץ, נקבות מים, מערכות מסתור ועוד. חלק גדול מהמערות שימשו כמערות קולומבריום לגידול יונים. במערות אלה גומחות רבות חצובות בקיר זו לצד זו ומסודרות בשורות זו מעל זו. חלק מהמערות בעלות חללים רבועים וחלק מהן מערות פעמון בעלות חללים עגולים.

לעיון נוסף

- טפר יגאל, "עלייתו ושקיעתו של ענף גידול היונים בארץ", בתוך: אהרון אופנהיימר, כשר אריה ורפורט אוריאל (עורכים), **אדם ואדמה בארץ ישראל הקדומה**, ירושלים תשמ"ו, עמ' 170-196